

7-Mavzu: Iqtidorli o‘quvchilarni o‘qitish. (Education of gifted children)

REJA

1. **Iqtidorning nazariy jihatlar.**
2. **Iqtidor muammosi holatini tahlil qilish psixologik - pedagogik nazariya va amaliyotda.**
3. **Iqtidorli bolalar**
4. **Iqtidorlilik**
5. **Yashirin qobiliyat**
6. **Prezident maktablari.**
7. **Ijod maktablari**

Iqtidorning nazariy jihatlar.

Butun dunyoda iqtidor muammosi ko‘p yillar davomida jim bo‘lib qolgan yoki zo‘ravonlik bilan hujumga uchraganidan keyin tobora ortib borayotgan qiziqish uyg‘otmoqda. Rus psixologiyasidagi munosabat noaniq edi. Bir tomondan, iqtidorli bolalar maktablari mavjud bo‘lib, ko‘plab musobaqalar (intellektual, musiqa, sport va boshqalar) o‘tkazildi, bu esa ajoyib qobiliyatli bolalarni aniqlash imkonini berdi. Boshqa tomondan, tenglik g‘oyalari asossiz ravishda qobiliyat sohasiga kengaytirildi. O‘qitishdagi elitizm, iqtidorni aniqlash testlari ko‘pincha qattiq tanqid qilingan. So‘nggi yillarda ushbu muammoga qiziqish sezilarli darajada oshdi. Bolalar uchun yangi maktablar yuqori daraja qobiliyatlarni rivojlantirish. “Iqtidor” tushunchasi mamlakatimizda va G‘arbda keng ma’noga ega bo‘ldi. Ushbu atamaning ko‘plab ma’nolari mavjud. Bolalar va, kerak bo‘lganda, maktabgacha, boshlang‘ich yoki o‘rta maktabda haqiqiy yoki potentsial qobiliyatga ega deb tan olingan yoshlar, bu kabi sohalarda yuqori salohiyatga ega. Intellektual, ijodiy, o‘ziga xos ta’lim yoki tashkiliy yetakchilik faoliyati, shuningdek, tasviriy san’at va aktyorlik, shuning uchun odatda maktab tomonidan taqdim etilmaydigan xizmatlar va tadbirlarni talab qiladi. Bunday holda, biz uchun muhim bo‘lgan narsa, ba’zi bolalar va shunga mos ravishda kattalar o‘rtacha darajadan sezilarli darajada farq qiladi. Biz ularni **iqtidorli** deb ataymiz.

Rivojlangan qobiliyatlarga ega bo‘lgan odam xarakter jihatidan ham, dunyoni idrok etishda ham farqlanadi. U boshqalar bilan munosabatlarni boshqa yo‘l bilan quradi, boshqa yo‘l bilan ishlaydi. Yana bir muhim nuqta. Ko‘pincha biz iqtidorli bolalarning rivojlanishida tengdoshlaridan oldinda ekanligi haqida gapiramiz. Ammo iqtidorning yana bir tomoni borki, bu o‘qituvchilar uchun ham, ota-onalar uchun ham qiyinroq. Bu g‘ayrioddiy qarash, noan’anaviy fikrlash bilan ta’minlangan. Shu bilan birga, assimilyatsiya qilish qobiliyati unchalik ajoyib bo‘lmasligi mumkin, bu boshqalarga bu sovg‘ani o‘z vaqtida taxmin qilishiga to‘sqinlik qiladi. Ushbu ishda biz yosh cheklovlariga rioya qilamiz:

-boshlang‘ich maktab yoshidagi bolalar. Qo‘llanmada B.M.Teplov, L.S.Vigotskiy, J.Gilford va boshqalar kabi mashhur olimlarning “Iqtidor” tushunchasi haqidagi qarashlari o‘rganilib, bolalar iqtidorining inqirozlari ko‘rib chiqilib, bu inqirozlardan qochish bo‘yicha foydali maslahatlar berilgan. Shuningdek, bugungi kunda dolzarb bo‘lgan maktab ta’limi mavzusi tahlil qilinadi (iqtidorli bola maktabga kirganda qanday to‘siqlar paydo bo‘lishi mumkin va u bilan

qanday kurashish kerak?). Iqtidorni eksperimental o'rganish ma'lumotlari keltirilgan.

Iqtidor muammosi holatini tahlil qilish psixologik - pedagogik nazariya va amaliyotda.

Odamlarning imkoniyatlari teng emasligini ko'rsatadigan kuzatuvlar dunyo kabi qadimgi.

Bu fan uchun ham, maishiy ong uchun ham sir emas edi, u Gegelning to'g'ri ifodasiga ko'ra, nafaqat ilmiy nazariyalarni, balki o'z davrining barcha xurofotlarini to'plagan edi. Ajoyib ijodkor (daho) bilan o'lik odam o'rtasidagi farq naqadar muhimligini antik davrning atoli odamlari ham, ularning fanlardan unchalik ma'lumotga ega bo'lmagan zamondoshlari ham yaxshi tushunishgan. Ularning farqlari ko'pincha bolalikda paydo bo'lishi uzoq vaqt davomida kuzatilgan. Tabiiyki, tadqiqotchilarning o'zlari ham, butun jamiyat ham bu tafovutlarning kelib chiqishi va tabiati haqida uzoq vaqtdan beri tashvishlanar edi. Ammo voqelikning barcha hodisalarining inson psixikasi obyektini tushunish uchun eng qiyin hisoblanadi. Shuning uchun, ehtimol, genetik jihatdan, individual farqlarning tabiati va shaxslardagi ajoyib qobiliyatlarning mavjudligi haqidagi birinchi tushuntirish ularning "g'ayrioddiy", ilohiy kelib chiqishi haqidagi xulosa edi.

Ajoyib shaxs (daho), qadimgi odamlarning fikriga ko'ra, xudolarning baxtli tanlangani. U yer yuziga kundalik g'oyalarni yengish va insoniyatga komillik va buyuklik yo'lini ruh kuchi bilan yoritish uchun yuborilgan. "Ilohiy in'om" tushunchasini chetlab o'tib, o'sha davrda ko'zga ko'ringan san'atkorlar, shoirlar (keyinchalik olimlar va jamoat arboblari) erishgan yutuqlarni tushuntirish mumkin emas edi. Demak, bu boradagi o'ta xarakterli fikr Aflotunga tegishli: shoir "san'at va bilimdan emas, ilohiy taqdir va vasvasadan" yaratadi. Shunisi e'tiborga loyiqki, uning g'oyaviy raqibi Demokrit ham xuddi shunday fikrga amal qilgan. Daho haqidagi risolalarda ko'plab qiziqarli faktlar, kuzatishlar va ular asosida ochilgan naqshlar mavjud.

Biroq, ta'lim faoliyatidan avtonom bo'lgan hamma narsa ishlab chiqilgan. Ijtimoiy ishlab chiqarish o'sha davrda tor ixtisoslashuvni talab qilmagan, shuning uchun ijtimoiy-pedagogik amaliyot qobiliyatlarni farqlash va erta tashxislash muammolari bilan qiziqmas edi. Ko'p darajada, shuning uchun dahoning tabiatini o'rganishga 19-asr boshlarigacha tadqiqotchilar ular ijodning umumiy muammolariga oydinlik kiritish zarur bo'lgan darajadagina qo'llanardi.

Bu qarashlar ham tegishli terminologiyani keltirib chiqardi. Qadim zamonlardan 19-asrgacha. (A.Baumgarten, G.Gegel, I.Kant va boshqalar) ilmiy risolalarda «daho» (lotincha genius — ruhdan) atamasi qat'iy o'rin olgan. Ular keyingi davrlarda ancha kamtarona deb atala boshlagan hodisalarni - "mavzu" deb atashgan ijodiy faoliyat.

Dastlab, antik madaniyatda "daho" o'lmas xudo va o'lik shaxsni birlashtirgan mifologik figuradir. Ilohiy ruhning shaxs bilan uyg'unligi haqidagi ana shu g'oyalar 19-asrning oxirigacha kundalik ongda daho haqidagi g'oyalarga asos bo'lgan. BESda talqin qilinganidek, "talant" atamasi "daho" atamasi bilan deyarli bir vaqtda qo'llanila boshlandi. Ammo, "daho" dan farqli o'laroq, "iste'dod" kamroq olijanob kelib chiqishi bor edi.

Asta-sekin iste'dod deganda ma'lum bir faoliyat turi uchun qobiliyatlarni rivojlantirishning yuqori darajasi sifatidagi g'oya shakllandi. "Daho" esa ularning namoyon bo'lishining eng yuqori, maksimal darajasi sifatida tushunila boshlandi. Qadim zamonlardan XIX asrgacha daho haqidagi g'oyalarning muhim xususiyati shundaki, fan ham, kundalik ong ham daho faqat san'atda namoyon bo'lishi mumkin, degan ishonchga qat'iy amal qilgan.

Aristotel asarlarida bayon etilgan daho tushunchasi ana shunday misollardan biridir.

Bog'lanishni ta'kidlash badiiy ijod intellektual, kognitiv faoliyat bilan u ilmiy va badiiy ijod tushunchasini o'z ichiga olgan "ongning tafakkur faoliyati" atamasini kiritadi. Aristotelning daholikni talab qiladigan inson faoliyati turlarini farqlash va tartiblash alohida qiziqish uyg'otadi. "Aqlning tafakkur faoliyati" (ilmiy va badiiy) uning fikricha, har qanday narsadan ustun

turadi, chunki u ilohiylik bilan bog'liq. Iqtidor muammosini chuqur psixologik tushunishga qaratilgan birinchi urinishlardan biri Uyg'onish davrida yashagan ispan shifokori - Xuan Xuarteni o'rgangan edi. U Ispaniya imperiyasining qudratini tiklash istiqbolini davlat xizmatida ayniqsa iqtidorli odamlardan maksimal darajada foydalanish bilan bog'ladi. Uning ishi psixologiya tarixidagi birinchi ishlardan biri bo'lib, u yerda asosiy vazifa - keyingi kasbiy tanlash maqsadida qobiliyatlarning individual farqlarini o'rganish deb qaradi.

X. Xuarte o'z asarida to'rtta asosiy savollarni, uning fikricha, bu muammoda qo'yadi:

- tabiat qanday fazilatlarga ega bo'lib, insonni bir fanga qodir, ikkinchisiga qodir emas;

- insoniyatda qanday sovg'alar mavjud;

- har bir iste'dodga qaysi san'at va fanlar mos keladi;

- tegishli iste'dodni qanday belgilar bilan tanib olish mumkin.

Uyg'onish davri klassitsizm davri bilan almashtirildi. Bu vaqtda dahoning kelib chiqishi masalasi tobora ko'proq muhokama qilingan edi. Har qanday badiiy iste'dod (tasviriy, she'riy va h.k.) ilohiy ne'matmi yoki yerdan kelib chiqqanmi, degan masalada kelishmovchiliklar yuzaga kelgan. Rus faylasufi va shoiri V.Trediakovskiy donishmandlar "she'ring ibtidosini osmondan

olib kelishlarini" ta'kidlab, uning inson ongiga Xudodan quyilishini da'vo qilib, "bu hamisha haqdir" der edi.

Hech kimda shubha tug'dirmaydigan va uzoq vaqtdan beri mavjud bo'lgan bunday g'oyani fanda topish qiyin. Ajoyib qobiliyatni (daho) ilohiy oldindan belgilash g'oyasi bundan mustasno emas edi. To'g'ri, agar uning tarixi ming yillarga borib taqalsa, unda qarama-qarshi nuqtai nazar nazariy jihatdan evropaliklar ongida bundan bir necha yil avval – ma'rifat davrida shakllangan va tarqalgan.

Har bir bolaning rivojlanish tezligi individualdir, bu jarayonda sakrash va sekinlashuvlar bo'lishi mumkin, ammo har bir yosh davri o'zining afzalliklari va o'ziga xosligiga ega. Bundan kelib chiqadiki, "yoshga intiqlik" mavjud. Yoshga bog'liq iqtidorning yorqin namoyon bo'lishi ajoyib qobiliyatlarning rivojlanishi mumkin bo'lgan asosdir. A.G.Petrovskiy "asosiy muhim qobiliyatlardan tashkil topgan iqtidorning tuzilishini tekshiradi:

"Birinci ta'kidlanishi mumkin bo'lgan shaxsiy xususiyat - bu diqqatlilik, xotirjamlik, mashaqqatli mehnatga doimo tayyorlik.

Yuqori iqtidorli bola shaxsining ikkinchi xususiyati birinchisi bilan uzviy bog'liq bo'lib, uning mehnatga tayyorligi mehnatga moyillik, mehnatsevarlik, cheksiz mehnat ehtiyojiga aylanadi.

Uchinchi guruh xususiyatlari to'g'ridan-to'g'ri bog'liq intellektual faoliyat: bular fikrlash xususiyatlari, fikrlash jarayonlarining tezligi, ongning tizimliliigi, tahlil va umumlashtirish imkoniyatlarining ortishi, aqliy faoliyatning yuqori mahsuldorligi.

L.S.Vygotskiy qobiliyatlarning ortib borayotgan darajasini ko'rib chiqishda, o'rganish rivojlanishdan oldinda va faqat bolani o'rgatgandagina amalga oshiriladi, degan pozitsiyadan chiqdi.

Masalan, bizning mamlakatimizda kapitalistik va sotsialistik tuzumlarning qarama-qarshiligi, ayniqsa, fizika-matematika sohasida sezilarli kuch sarflashni va intellektual resurslardan maksimal darajada foydalanishni talab qildi. Shu munosabat bilan yuqori iqtidorli bolalarni aniqlash va o'qitishning yetarlicha samarali tizimi faoliyat ko'rsatdi. Zamonaviy shaxsiyatga yo'naltirilgan tendentsiya shaxsiy rivojlanish va o'zini o'zi anglash qiymatining birinchi o'ringa chiqishi bilan bog'liq. Demak, yuqori individual yutuqlar odatda shaxsning o'zini o'zi anglashiga yordam beradi va jamiyatni oldinga siljitadi. Dinamik, tez o'zgaruvchan dunyoda jamiyat maktabning ijtimoiy tartibini ko'proq qayta ko'rib chiqadi, maktab ta'limining maqsad va vazifalarini tuzatadi yoki tubdan o'zgartiradi.

Ilgari har tomonlama barkamol shaxs asoslarini shakllantirish, ilm-fan asoslarini biladigan insonlarni tarbiyalash deb belgilangan asosiy maqsad endilikda faol, ijodkor shaxsni tarbiyalashga e'tibor qaratishda ko'rilmogda.

Insoniyatning global muammolari, ularni hal qilishda ishtirok etishga tayyor. Biroq, zamonaviy ta'lim tajribasi shuni ko'rsatadiki, bolalar o'rtasida farqlar mavjud. Bolalar tengdoshlariga qaraganda ancha rivojlangan intellekt, ijodiy qobiliyat, tasniflash, umumlashtirish va munosabatlarni topish qobiliyati bilan ajralib turadi. Ular doimo o'z savollariga javob izlaydilar, izlanuvchan, mustaqillik ko'rsatadilar, faoldirlar.

"Iqtidorli bolalar" iborasi juda keng qo'llaniladi. Agar bola g'ayrioddiy akademik yoki ijodiy muvaffaqiyatni kashf qilsa yoki tengdoshlaridan sezilarli darajada ustun bo'lsa, uni iqtidorli deb atash mumkin. Ko'plab ishlar (Venger L.A., Gilbux Yu.Z, Leites N.S., Burmenskaya G.V.) kontseptsiyani ko'rib chiqishga bag'ishlangan - iqtidorli bola, bunday bolalarni aniqlash, ular bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari, psixologik muammolari.

So'nggi yillarda iqtidorli bolalar o'rtasidagi farqlar muammosi katta qiziqish uyg'otmogda.

Ushbu muammoning haqiqati va ahamiyati shubhasizdir. Qanday bolalar iqtidorli deb ataladi? Ular qanday qilib yanada rivojlanadi? Ularni qo'llab-quvvatlash uchun nima qilish mumkin? Bunday masalalar bo'yicha katta tajriba to'plangan.

1975-yildan buyon iqtidorli va iqtidorli bolalarning Butunjahon kengashi mavjud bo'lib, u shunday bolalarni o'rganish, o'qitish va tarbiyalashni

muvofiqlashtiradi, xalqaro konferensiyalar tashkil etadi. Iqtidorli va iqtidorli bolalarni barvaqt aniqlash, o'qitish va tarbiyalash ta'lim tizimini takomillashtirishning asosiy muammolaridan biridir.

Iqtidorli bolalar kattalarning yordamiga, alohida e'tibor va yo'l-yo'riqlarga muhtoj emas degan fikr mavjud. Biroq, o'zlarining shaxsiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, bunday bolalar o'zlarining faoliyati, xatti-harakatlari va fikrlashlarini baholashga eng sezgir bo'lib, ular hissiy stimullarga ko'proq moyil bo'lib, munosabatlar va aloqalarni yaxshiroq tushunadilar. Iqtidorli bolalar bilan ishlash shaxsning individuallik huquqini aniq amalga oshirish variantlaridan biridir.

Iqtidorlilik- bu psixikaning hayot davomida rivojlanadigan tizimli sifati bo'lib, u odamning boshqa odamlarga nisbatan bir yoki bir nechta faoliyat turlarida yuqori (g'ayrioddiy, ajoyib) natijalarga erishish imkoniyatini belgilaydi.

Iqtidorlilik- bu faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishni ta'minlaydigan qobiliyatlarning sifat jihatidan o'ziga xos kombinatsiyasi. Muayyan tuzilmani ifodalovchi qobiliyatlarning birgalikdagi harakati boshqalarning ustun rivojlanishi tufayli ma'lum qobiliyatlarning yetishmasligini qoplash imkonini beradi.

Iqtidorning ko'plab turlari va shakllari mavjud, chunki bolaning aqliy qobiliyatlari uning yoshi rivojlanishining turli bosqichlarida juda plastikdir. Bolaning iqtidorliligi ko'pincha o'z-o'zidan, mustaqil xarakterga ega bo'lgan faoliyatning muvaffaqiyatida namoyon bo'ladi. Masalan, texnologiyaga qiziqqan bola o'z modellarini uyda quradi, lekin uning mashg'uloti maktab yoki ijtimoiy tashkil etilgan darsdan tashqari mashg'ulotlarga (to'garak, bo'lim, studiyada) hech qanday aloqasi yo'q. Boshqa bir bola ishtiyoq bilan she'rlar yoki hikoyalar yozadi, lekin ularni o'qituvchiga ko'rsatishni xohlamaydi. Bolaning iqtidorliligini nafaqat maktabdagi faoliyati, balki darsdan tashqari mashg'ulotlari, shuningdek, u boshlagan faoliyat shakllari bilan ham baholash kerak. Iqtidorning ma'lum bir turi namoyon bo'lmashligining sabablaridan biri tegishli bilim, ko'nikma va malakalarning yetishmasligi (turmush sharoitlari tufayli) bo'lishi mumkin. Bunday bola ularni o'zlashtirgan zahoti uning iste'dodliligi o'qituvchiga yaqqol ko'rinib qoladi. Ba'zi hollarda iste'dodning namoyon bo'lishining sababi bolaning rivojlanishidagi muayyan qiyinchiliklardir. Masalan, duduqlanish, tashvishning kuchayishi, muloqotning ziddiyatli tabiati va boshqalar.

Bolaning muvaffaqiyat darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin (uning qobiliyatlari potentsial yuqori darajasiga qaramay). Shunday qilib, turli bolalardagi iqtidor ko'proq yoki kamroq aniq tarzda ifodalanishi mumkin. Bolaning xulq-atvorining xususiyatlarini tahlil qilib, o'qituvchi, psixolog va ota-onalar bolaning haqiqiy imkoniyatlari to'g'risida yetarli ma'lumotga ega bo'lmaganligi uchun o'ziga xos "qabul qilishlari" kerak, chunki ular hali sovg'alarini ko'ra olmagan iqtidorli bolalar borligini tushunadilar.

Boshqa tomondan, iqtidorni har doim ham o'rganishdan (yoki kengroq aytganda, sotsializatsiya darajasidan) ajratib bo'lmaydi, bu ma'lum bir bola uchun qulayroq yashash sharoitlari natijasidir. Yuqori ijtimoiy-iqtisodiy maqomga ega bo'lgan oiladan bo'lgan bola, qobiliyatlari teng bo'lsa, bunday sharoit yaratilmagan bolaga nisbatan muayyan faoliyat turlarida yuqori yutuqlarga erishishi aniq.

Iqtidorlilik - bu insonning boshqa odamlarga nisbatan bir yoki bir nechta faoliyat turlarida yuqori (g'ayrioddiy, ajoyib) natijalarga erishish imkoniyatini belgilaydigan psixikaning hayot davomida rivojlanadigan tizimli sifati.

Iqtidorlilik - Insonning imkoniyatlarining kengligini, uning faoliyati darajasi va o'ziga xosligini belgilaydigan umumiy qobiliyatlar yoki qobiliyatlarning umumiy momentlari;

Moyillarning umumiyligi, tabiiy ma'lumotlar, qobiliyatlarning tabiiy jiddiyligi va o'ziga xosligi darajasining xarakteristikasi;

Iste'dod, faoliyatdagi ajoyib yutuqlar uchun ichki sharoitlar mavjudligi shartlarining

1. Iqtidorli bola - bu u yoki bu faoliyat turida yorqin, ravshan, ba'zan ajoyib yutuqlari (yoki bunday yutuqlar uchun ichki shartlarga ega) bilan ajralib turadigan bola.

Bugungi kunda ko'pchilik psixologlar iqtidorning rivojlanish darajasi, sifat jihatidan o'ziga xosligi va tabiati doimo murakkab o'zaro ta'sirning natijasi ekanligini tan olishadi.

Irsiyat(tabiiy moyilliklar) va ijtimoiy muhit, bolaning faoliyati (o'yin, ta'lim, mehnat) vositachili gida namoyon bo'ladi.

Aksariyat psixologlar shaxsning ijodkorligini (ijodkorligini) iqtidorning eng muhim va ma'lum darajada mustaqil omillaridan biri deb bilishadi. Amerikalik psixolog P.Torrens ijodkorlikni insonning noaniqlik va axborot yetishmasligi sharoitida yuzaga keladigan keskinlikni bartaraf etishga bo'lgan kuchli ehtiyoji tufayli yuzaga keladigan jarayon deb ta'riflagan. Ushbu jarayon muammoni izlash va aniqlash, uni hal qilish yo'llari haqidagi farazlarni ilgari surish va sinab ko'rish, yechimlarni izlash va asoslashni o'z ichiga oladi. Konvergent, izchil fikrlashdan farqli o'laroq, kutilmagan xulosalarga olib keladigan turli xil (turli yo'nalishlarda) fikrlash asosiy rol o'ynaydi va ijodkorlik, albatta, o'rtacha darajadan yuqori bo'lgan shaxsning intellektual rivojlanishini nazarda tutadi, chunki faqat shunday daraja ijodiy mahsuldorlikka asos bo'la oladi. Bundan tashqari, ko'plab tadqiqotlar iqtidorli bolalarning potentsialini ro'yobga chiqarishda motivatsion va shaxsiy xususiyatlari va ijtimoiy muhit sharoitlarining muhim rolini ko'rsatadi.

Iqtidorli bolalarning psixologik xususiyatlarini faqat iqtidor bilan birga keladigan belgilar sifatida ko'rib chiqish mumkin, lekin uni yaratish shart emas. Shuning uchun, bu psixologik xususiyatlarning mavjudligi faqat iqtidorni taxmin qilish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin, lekin uning so'zsiz mavjudligi to'g'risida xulosa chiqarish uchun emas.

Shuni ta'kidlash kerakki, iqtidorli bolaning xatti-harakati bir vaqtning o'zida yuqoridagi barcha xususiyatlarga mos kelishi shart emas. Iqtidorning xulq-atvor belgilari o'zgaruvchan va ko'pincha ularning namoyon bo'lishida qarama-qarshidir, chunki ular ijtimoiy kontekstga juda bog'liqdir.

Iqtidor aniq faoliyat maqsadlari uchun turli qobiliyatlarning ajralmas namoyon bo'lishi sifatida ishlaydi. Iqtidorning bir turi o'ziga xos, o'ziga xos xususiyatga ega bo'lishi mumkin, chunki har xil shaxslardagi iqtidorning turli tarkibiy qismlari turli darajada namoyon bo'lishi mumkin.

Potentsial iqtidor bolaning dastlabki aqliy qobiliyatiga ma'lum rivojlanish ta'sirini ta'minlaydigan qulay sharoitlarda namoyon bo'ladi. Mezon bo'yicha "Namoyish shakli" haqida gapirishimiz mumkin: aniq va yashirin qobiliyatlilik. Aniq iqtidor bolaning faoliyatida juda aniq (go'yo "o'z-o'zidan"), shu jumladan noqulay sharoitlarda ham o'zini namoyon qiladi. Bolaning yutuqlari shunchalik ravshanki, uning iste'dodliligiga shubha yo'q. Shu sababli, yuqori ehtimollik darajasiga ega bo'lgan bolalar iqtidori sohasidagi mutaxassis iqtidor mavjudligi yoki bolaning yuqori salohiyati to'g'risida xulosa chiqarishga muvaffaq bo'ladi.

Yashirin qobiliyat bolaning faoliyatida kamroq ifodalangan, yashirin shaklda namoyon bo'ladi. Natijada, bunday bolaning iqtidori yo'qligi haqida noto'g'ri xulosalar chiqarish xavfi mavjud. U "umidsiz" deb tasniflanishi va qobiliyatlarini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan yordam va yordamdan mahrum bo'lishi mumkin. Ko'pincha hech kim "chirkin o'rdak" da chiroyli oqqushning kelajagini ko'rmaydi. Shu bilan birga, aynan shunday "umidsiz bolalar" eng yuqori natijalarga erishayotganiga ko'plab misollar mavjud. Yashirin iqtidorning sabablari ko'p jihatdan maxsus psixologik to'siqlarning mavjudligi bilan bog'liq. Ular qobiliyatlarning rivojlanishi va integratsiyalashuvi yo'lida paydo bo'ladi va iqtidorning namoyon bo'lish shakllarini sezilarli darajada buzadi. Iqtidorning yashirin shakllari tabiatan murakkab va ko'pincha oldindan aytib bo'lmaydigan ruhiy hodisalardir. Yashirin iqtidorli bolaning sovg'a ko'lamini an'anaviy usullar (psixometrik testlar, turli intellektual musobaqalar natijalari va boshqalar) yordamida baholash juda qiyin (va ba'zan imkonsiz).

Yashirin iqtidorli bolalarni aniqlashni hech qanday tarzda maktabgacha yoshdagi bolalar va maktab o'quvchilarining katta guruhlarini bir bosqichli psixodiagnostik tekshirishga qisqartirish mumkin emas. Ushbu turdagi iqtidorli bolalarni aniqlash uzoq muddatli jarayon bo'lib, bolaning xatti-harakatlarini tahlil qilishning ko'p bosqichli usullari majmuasini qo'llashga, shu jumladan uni turli xil real faoliyat turlariga kiritishga, uning iqtidorli kattalar bilan muloqotini tashkil etishga, boyitishga asoslangan.

Hal qiluvchi ko'rsatkichlar bolaning aqliy rivojlanish tezligi, shuningdek, iqtidor aniq namoyon bo'ladigan yosh bosqichlari. Shuni yodda tutish kerakki, tezlashtirilgan aqliy rivojlanish, iste'dodlarni erta aniqlash ("yoshga bog'liq iqtidor" fenomeni) har doim ham keksa yoshdagi yuqori yutuqlar bilan bog'liq emas. O'z navbatida, bolalik davrida iqtidorning yorqin namoyon bo'lmasligi shaxsning keyingi aqliy rivojlanishi istiqbollari to'g'risida salbiy xulosa chiqarishni anglatmaydi. Erta iqtidorlilikka "geeks" deb ataladigan bolalar misol bo'ladi. Bolalar vunderkindisi (so'zma-so'z "ajoyib bola") - bu odatda maktabgacha yoki boshlang'ich maktab yoshidagi, har qanday faoliyat turida - musiqa, rasm, qo'shiq va hokazolarda ajoyib, ajoyib muvaffaqiyatga erishgan bola. Bunday bolalar orasida intellektual vunderkindlar alohida o'rin tutadi.

Bu erta yoshdagi bolalar bo'lib, ularning qobiliyatlari aqliy rivojlanishning juda yuqori sur'atlarida namoyon bo'ladi:

- juda erta, 2-3 yoshdan boshlab o'qish, yozish va hisoblashni rivojlantirish bilan tavsiflanadi;

- birinchi sinf oxirigacha uch yillik o'quv dasturini o'zlashtirish;

-o'z xohishi bilan murakkab faoliyat turlarini tanlash.

Ular individual kognitiv jarayonlarning g'ayrioddiy yuqori rivojlanishi bilan ajralib turadi (yorqin xotira, noyob kuzatish, g'ayrioddiy aql va boshqalar). Iqtidorning namoyon bo'ladigan yoshi bilan faoliyat sohasi o'rtasida aniq bog'liqlik mavjud. Dastlabki iste'dod san'atda, ayniqsa musiqada namoyon bo'ladi. Biroz vaqt o'tgach, iste'dod tasviriy san'at sohasida o'zini namoyon qiladi. Fanda ajoyib kashfiyotlar shaklida muhim natijalarga erishish, yangi yo'nalishlar va tadqiqot usullarini yaratish va boshqalar. odatda san'atga qaraganda kechroq sodir bo'ladi. Bu, xususan, chuqur va keng bilimlarni egallash zarurati bilan bog'liq bo'lib, ularsiz ilmiy kashfiyotlar mumkin emas. Shu bilan birga, matematik iste'dodlar boshqalarga qaraganda ertaroq namoyon bo'ladi.

Gildford birinchi marta iqtidor bilan shug'ullangan. Ikkinchi jahon urushidan keyin u Pentagonda ishladi, so'rov bo'yicha iqtidorli bolalarni (aqliy qobiliyat) aniqlash dasturlarini ishlab chiqdi. O'shandan beri Qo'shma Shtatlarda iqtidorli bolalar bilan ishlash zarurati bu muammoning milliy ahamiyatini tan olishni anglatadi.

Siz biror narsaga, qandaydir faoliyatga iqtidor haqida gapirishingiz mumkin. Bolalarning iqtidorliligi bilan shug'ullanadigan psixologlar va o'qituvchilar odatda AQSh ta'lim qo'mitasi tomonidan taklif qilingan iqtidorlilik ta'rifiga amal qilishadi.

Uning mohiyati shundan iboratki bolaning iqtidorini quyidagi parametrlarni hisobga olgan holda professional tayyorgarlikdan o'tgan odamlar aniqlashi mumkin: ajoyib qobiliyat, yuqori natijalarga erishish potentsiali va bir yoki bir nechta sohalarda allaqachon namoyish etilgan yutuqlar (intellektual qobiliyat, o'ziga xos o'rganish qobiliyati, ijodiy yoki samarali fikrlash, tasviriy va sahna san'ati).

Prezident maktabi ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim muassasasi bo'lib, uning faoliyati yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash uchun iqtidorli bolalarni aniqlash va o'qitishni ta'minlashga qaratilgan.

Prezident maktablarini tashkil etishdan ko'zlangan asosiy maqsad ta'lim jarayonida ilg'or texnologiyalarni qo'llash orqali iqtidorli bolalarni aniqlash va o'qitish tizimini shakllantirish, shuningdek, iqtidorli yoshlarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish, ma'naviy boy va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash kafolatlarini ta'minlashdan iborat.

1. Ilk Prezident maktablari. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 20-fevraldagi «Prezident maktablarini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-4199-qarori asosida ilk Prezident maktabi 2019 **5-sentabrda Toshkent** shahrida, **2-dekabrda Namangan** shahrida va **9-dekabrda Xiva** shahrida hamda **11-dekabrda Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus** shahrida tashkil etilgan.

Prezident maktablarining dastlab cheklangan miqdorda tashkil etilishi ushbu muassasalarni boshqarish uchun mutlaqo yangi modelni sinab ko'rish zarurati bilan bog'liq bo'lgan. Keyinchalik 2020-2021-yillar oralig'ida Prezident maktablarini O'zbekistonning 14 ta hududida faoliyat yurita boshlagan.

2021-yilda ilk Prezident maktablari (Nukus, Xiva, Namangan va Toshkent shahridagi) ning **96 nafar** bitiruvchilarining barchasi nufuzli xorijiy oliy ta'lim muassasalarida o'qish uchun taklif olganlar. Ular xorijiy oliygohlarning jami **28 mln. dollar** miqdorida ta'lim grantlarini qo'lga kiritgan. Birgina 2022-yilda Xiva shahridagi Prezident maktabi bitiruvchisi Hidoyat Ro'zmetov dunyo reytingida 37-o'rinda turuvchi Buyuk Britaniyaning King's College, Top-300 talikka kiruvchi University of Arizona hamda Top-1000 talikka kiruvchi jami **23 ta** oliy ta'lim muassasalaridan **2,5 mln. dollar** miqdorida ta'lim grantini yutgan.

2. Xorijiy va mahalliy mutaxassislarni pedagoglar soni

Prezident maktablarining mahalliy hamda STEAM fanlarini o'qitish uchun xorijiy pedagog mutaxassislarni ishga qabul qilish Prezident maktabiga xorijiy pedagog kadrlar va mutaxassislarni tanlovini (yollashni) tashkil etish va o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizom asosida amalga oshiriladi. Mazkur nizomga ko'ra, rivojlangan davlatlarda pedagogik tajribaga ega, Kembrij xalqaro o'quv dasturi asosida dars o'tish, zamonaviy talablarga javob beradigan yuqori kasbiy bilim va mahoratga, ijodiy va ilmiy salohiyatga, yuksak axloqiy va ma'naviy sifatlarga ega nomzodlar Tanlov asosida saralanadi.

Hozirgi kunda, Prezident maktablarida **350 nafar** mahalliy va **143 nafar xorijiy** malakali pedagog kadrlar zamonaviy pedagogik texnologiyalar va Cambridge dasturi asosida saralangan iqtidorli o'quvchilarga dars berib kelmoqda.

4. Olimpiada va yutuqlar

Agentlik tizimidagi maktablar o'quvchilari tomonidan 4-yil davomida xalqaro olimpiadalarda **88 ta oltin, 25 ta** kumush, **49 ta** bronza medal qo'lga kiritildi.

2022-2023-o'quv yilida Prezident maktablarini **326** nafar o'quvchi bitirib, barchasi (100%) xalqaro til bilish (IELTS) sertifikatini qo'lga kiritishdi. Ularning **50** foizi (**168** nafari) xalqaro matematika va ingliz tilini bilish darajasini baholovchi (SAT) sertifikatga ega bo'lishdi;

– bitiruvchilarning **84** foizi (**275** nafari) muddatidan oldin nufuzli xorijiy oliygohlarda o'qish imkoniyatiga ega bo'lishdi. Bitiruvchilar xorijiy oliygohlarning jami 104,4 mln. dollar miqdorida ta'lim grantini yutib olishga muvassar bo'lishdi. Shundan:

5,5 foizi (18 nafari) to'liq grant asosida o'qish imkoniyatiga ega bo'lishdi;

– 2023-yilda Namangan shahridagi Prezident maktabi bitiruvchisi Go'zalxon Haydarova dunyo reytingida 7-o'rinda turuvchi AQShning "Garvard" hamda "Princeton" universitetlarining **100** foiz grantini qo'lga kiritdi, Toshkent shahridagi

Prezident maktabi bitiruvchisi Jafar Arifjanov dunyo reytingida 6-o'rinda turuvchi "California Institute of Technology" oliygohining grantini yutgan birinchi o'zbekistonlik talabaga aylandi.

- 2023-2024 o'quv yilida Agentlik tizimidagi Prezident maktablarining 319 nafar o'quvchilari mavjud bo'lib, ulardan hozirgi vaqtga qadar 27 nafari yuqori natijalarni qo'lga kiritdi. Jumladan, Toshkent shahridagi Prezident maktabi bitiruvchilari Sobirov Abdulaziz Mansurovich xalqaro reytingda TOP 10likning 4 o'rnidagi Garvard Universiteti, Saidov Sayfullo xalqaro reytingda TOP 50ning 17 o'rnidagi Princeton Universitetlariga 100% grant sohiblari bo'lishdi.

Shuningdek Jizzax shahridagi Prezident maktabi bitiruvchisi Orzikulov Jahongir bir vaqtini o'zida TOP 1000talikga kiruvchi 7ta (Eckerd College, Wittenberg University, Clarkson University, Whitworth University, Bridgewater College, Augustana University, University of Marymount Baltimore County) OTMning 100% grant sovrindori bo'ldi.

Qarshi shahridagi Prezident maktabi bitiruvchisi Jovliyev Abdumalik Mirmuxsin o'g'li esa TOP 500talikga kiruvchi 5ta (Xiamen University of Malaysia, Knox College, The College of Wooster, Stetson University, Pace University) OTMning 100% foyzlik grant sohibi bo'ldi.

Umumiy hisobda barcha Prezident maktablarining bitiruvchilari bugunga qadar qo'lga kiritgan grant miqdori 10 mln AQSh dollaridan oshdi.

5. Xalqaro hamkorlik

Agentlik hamda agentlik tizimidagi tashkilotlar ta'lim sohasida nufuzli xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'ygan bo'lib, bu borada ta'lim yo'nalishida o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, tabiiy fanlar va zamonaviy texnologiyalar yo'nalishida so'nggi yangiliklardan habardor bo'lish hamda tajriba va fikr almashish kabi ko'plab samarali ishlarni olib bormoqda. Cambridge International, Portsmouth University, Nottingham Trent University, Global Action hamkor tashkilotlar qatoriga kiradi.

Shuningdek, 2023-yilda 14 ta Prezident maktablari Xalqaro Cambridge tashkilotining akkreditatsiyasidan muvaffaqiyatli o'tib, rasmiy "A-Level" imtihon markazlariga aylangan bo'lsa, 2024-yilga kelib barcha Prezident maktablari SAT (akademik baholash testi) xalqaro imtihonlarini o'tkazadigan rasmiy markazlar sifatida tan olindi.

6. Prezident maktablari

Prezident maktablari internat-maktab bo'lib, bu yerda bepul umumiy o'rta ta'lim beriladi. Prezident maktablari Agentlik tomonidan tasdiqlangan akademik o'quv kalendari hamda qat'iy belgilangan kun tartibi asosida tashkil etiladi. O'quvchilarning an'anaviy kuni tongi soat 6:30 dan boshlanadi. Dars mashg'ulotlari 8:30 dan boshlanib, asosiy akademik jarayonlar soat 15:30 ga qadar davom etadi.

Darsdan tashqari paytlarida o'quvchilar qiziqishlariga ko'ra turli o'quv to'garaklari (fan olimpiadalariga tayyorgarlik, IELTS, SAT, Zakovat, Robototexnika, Koreys tili va fan to'garaklari) ma'naviy-ma'rifiy jihatdan rivojlantiruvchi mashg'ulotlar (musiqa, raqs, teatr va radio, kulolchilik), sport to'garaklari (suzish, basketbol, volleybol, futbol, shaxmat, stol tennisi) va Milliy Gvardiya bilan hamkorlikdagi ot sporti va kamondan otish kabi mashg'ulotlariga jalb etiladilar.

Shu bilan birga, o'quvchilar Ted Talks, MUN (Model United Nations), Digital Generation (Raqamli avlod), Go Green – loyihasi, mustaqil izlanish olib borish kabi loyihalarda doimiy qatnashib keladilar.

TRIZ nima: Teoriya Resheniya Izobreatatelskikh Zadach

TRIZ (Ixtirolar va muammolar hal qilishning ta'minlangan usuli) va ARIZ (Ixtirolar uchun algoritim) - bu g'oyalarni yangi, samarali yechimlarni ishlab chiqishga qaratilgan usullar.

TRIZ - bu, ayniqsa dizaynerlar orasida tobora ommalashib borayotgan muammolarni yechish va aqliy hujumlar usuli.

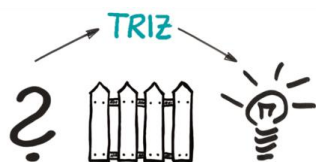

TRIZ nima o'zi va nima uchun u kompaniyada mahsulot ishlab chiqarish, jarayonlar va innovatsiyalarni rivojlantirish uchun bunday kuchli vosita? TRIZ texnikasi rus muhandisi Genrix Altsxuller tomonidan ixtiro qilingan va tuzilgan. TRIZ atamasi rus qisqartmasidan kelib chiqadi. *Teoriya Resheniya Izobreatatelskikh Zadach*", Ingliz tilida "*Muammolarni ixtiro qilish nazariyasi*" Bu muammoni echishga yo'naltirilgan innovatsion g'oyani yaratish nazariyasi.

1990 dan boshlab TRIZ uslubi g'arbiy dunyoga kiradi va hozirda miya hujumi, oltita fikrlash shlyapasi va yon tomondagi fikrlash singari standart birlashtirilgan usullarga alternativa sifatida ishlatiladigan ish vositasiga aylandi.

TRIZning muvaffaqiyati muqobil standart metodologiyalarning ichki muammolarni echish aktyorlarining tajribalari va bilimlari bilan cheklanganligidan kelib chiqadi. Ya'ni, TRIZ muammolarni hal qilish uchun fikrlash va bilimlarni rag'batlantirish va rivojlantirishga qodir. Shartli va cheklangan ko'rinadigan boshqa metodikalardan farqli o'laroq.

Altshuller va uning vorislarining dahosi, ixtironing kelib chiqishini ixtirochilarning ongida izlash kerak emasligini tushunish edi. Shu sababli tahlil ixtirolarga qaratildi va shu sababli ixtirolar to'plangan va tan olingan joylarda, ya'ni patent idorasida.

Har bir ixtironi cheklangan miqdordagi printsiplarga qarab kuzatib boradigan turli texnologik sektorlar.

Keyin ixtirolar muvaffaqiyatining tomonlari va umumiy elementlarini ajratib olish va aniqlash uchun cheklangan miqdordagi ixtirochilik elementlarini aniqlang. Keyinchalik, ushbu elementlar muvaffaqiyatli ixtironi tavsiflovchi asosiy bosqichlar sifatida ko'rsatiladi. Altshuller ushbu ixtirochilik printsiplarini turli yo'llar bilan tasniflab, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash uchun real vositalarni yaratdi. Ushbu elementlarning ba'zilar qarama-qarshiliklar jadvali, 40 ixtirochilik printsiplari va 76 standart echimlari.

Shunday qilib, TRIZ ijodkorlik va innovatsiyalar uchun vositaga aylandi, go'yo uni "ixtirochilar" tomonidan ishlab chiqarilgan barcha ixtirochilar yaratgan *miya bo'roni seansi*".

TRIZ ishlatilganda

TRIZ kimdir biror joyda siz duch kelayotgan muammo yoki shunga o'xshash biror narsaning yechimini allaqachon topib olgan degan fikrga asoslanadi. Yana bir asosiy tamoyil - qarama-qarshiliklarni qabul qilmaslik, aksincha, hal qilish kerak.

Bundan tashqari, Triz olti Sigma usuli yangilik keltirmaydi deb o'ylaydiganlarga ham javob beradi. TRIZ innovatsiyalarga yordam beradi va rag'batlantiradi. Belgrad universiteti va Serbiya Metropolitan universiteti tadqiqotchilari ta'kidlaganidek: "Olti Sigma bilan bog'liq barcha echimlarni jarayonning o'zida topish mumkin emas". Olti Sigma echimlari "nazorat o'zgaruvchilarini aniqlash qobiliyatini inhiye qiladi. Bunday holda, muammoni muammo va jarayon chegaralaridan tashqarida hal qilishga qodir bo'lgan TRIZ kabi metodologiya kerak, - deb yozadi tadqiqotchilar.

Aslida, TRIZ yechim yo'lini to'sib qo'yadigan to'siqlarni bartaraf etish uchun murakkab va samarali vositani taklif qiladi.

TRIZ ning afzalliklari TRIZ, Six Sigma kabi boshqa vositalar vazifani hal qila olmagan holatlarda eng yaxshi ishlaydi. Bu olti Sigma DMAIC texnikasini

takomillashtirish bosqichida echimlarni topishning yana bir usulini taqdim etadi (definish, o'lchash, tahlil qilish, takomillashtirish, nazorat qilish) yoki DMADV loyihalash bosqichi (definish, o'lchash, tahlil qilish, loyihalash, tekshirish).

TRIZ loyiha guruhlariga muammoni globallashtirishga va odamlar o'xshash muammolarni qanday hal qilganiga oid misollarni topishga imkon beradi. Bu bir oz eski maqolga o'xshaydi: *"G'ildirakni qayta ixtiro qilishning hojati yo'q"*. Jamoalar o'zlari yechim ishlab chiqmasligi mumkin, chunki u allaqachon qilingan. Boshqa tomondan, ma'lum bir muammoga tegishli bo'lishi mumkin bo'lgan 40 toifaning mumkin bo'lgan kombinatsiyasini bilish ham yangi g'oyalarni keltirib chiqarishi mumkin.

Yuqoridagilarning barchasini bolada shakllantirish usullari esa TRIZ loyihasida o'rgatiladi va bu loyihada barcha pedagoglar ishtirok etishlari mumkin!

- **ARIZ** - bu murakkab muammoni bosqichma -bosqich soddalikka aylantiradigan bosqichlar majmuasidan iborat tuzilgan jarayon. ARIZ TRIZning kuchli vositalaridan biri hisoblanadi. ARIZning asosiy maqsadi - dastlabki muammoni bosqichma -bosqich hal qilish oson bo'ladigan bosqichga o'tkazish. Bu muammoning bayonotidan barcha oldindan o'ylangan echimlarni olib tashlaydigan neytral echim. Bu sizning muammoingizning tabiati noma'lum degan taxmin bilan boshlanadi. U murakkab muammolarni oddiy formatlarga o'zgartiradigan protseduralarning uzun ro'yxatini taqdim etadi.
- Muammoni shakllantirish yoki uni tahlil qilish - bu muammoni hal qilishning birinchi va eng muhim bosqichi. Muammo to'g'ri tushuntirilsa, u o'zining qarama -qarshiliklarini ko'rsatadi va uning yechimiga juda yaqin qoladi. Ammo ko'p hollarda ixtiro muammolari juda oddiy bo'lib, ularni oddiy so'zlar bilan tushuntirib bo'lmaydi. ARIZ eng murakkab muammolarni hal qilish uchun ishlatiladi. **ARIZ - TRIZda** kamroq ishlatiladigan vosita. Har qanday muammo birinchi navbatda Printsipalar, Qarama-qarshiliklar, S-maydonlar va standartlar kabi boshqa vositalar yordamida hal qilinadi. Muammo juda murakkab bo'lsa, ushbu vositalar yordamida hal qilinmaydi.
- **ARIZning** 1956 yilda boshlanganidan buyon o'nga yaqin turli xil versiyalari mavjud. ARIZning oxirgi mashhur versiyasi 1985 yilda ishlab chiqilgan ARIZ-85-C. Bu versiya oldingi versiyalariga nisbatan ancha yaxshilandi. ARIZning ushbu versiyasida murakkab texnik muammolarni tahlil qilish va hal qilish uchun S-maydonlar, operatorlar, resurslar va boshqalar mavjud.

- **ARIZ** tizimi to‘qqiz bosqichdan iborat. Birinchi uchta qadam asl muammoni tahlil qilishga va qayta shakllantirishga harakat qiladi. Keyingi uchta qadam qarama -qarshilikni olib tashlashga harakat qiladi. Oxirgi uchta qadam echimni tahlil qilishga harakat qiladi. Asosan, bularning barchasi berilgan muammolarni qayta tuzish yoki qayta qurish orqali murakkab muammolarni hal qilish uchun mo‘ljallangan. Bu to‘qqiz qismga muammolarni hal qilish uchun 50 ga yaqin bosqichma-bosqich ruhiy protseduralar kiradi.

Prezident maktablari. Ijod maktablari

Prezident maktabi ixtisoslashtirilgan davlat umumta’lim muassasasi hisoblanib, uning faoliyati yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash uchun iqtidorli bolalarni aniqlash va o‘qitishni ta’minlashga qaratilgan. 14 ta Prezident maktabi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 20-fevraldagi «Prezident maktablarini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-4199-qarori asosida Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrida tashkil qilingan. Ilk Prezident maktab-internatlari 2019-yilda Toshkent, Xiva, Nukus va Namanganda ochildi. Prezident maktablarining dastlab cheklangan miqdorda tashkil etilishi ushbu muassasalarni boshqarish uchun mutlaqo yangi modelni sinab ko‘rish zarurati bilan bog‘liq. Prezident maktablarini 2020-2022-yil oralig‘ida O‘zbekistonning barcha viloyatlarida qurish rejalashtirilgan. Prezident maktablarida bepul umumiy o‘rta ta’lim beriladi. Prezident maktablarini tashkil etishdan ko‘zlangan asosiy maqsad ta’lim jarayonida ilg‘or texnologiyalarni qo‘llash orqali iqtidorli bolalarni aniqlash va o‘qitish tizimini shakllantirish, shuningdek, iqtidorli yoshlarni qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish, ma’naviy boy va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash kafolatlarini ta’minlashdan iborat.

Prezident maktabi faoliyatining asosiy vazifalari va ustuvor yo‘nalishlari:

Iqtidorli bolalarni aniqlash, tanlash va o‘qitish, ularning har tomonlama rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, shuningdek o‘quvchilarning intellektual, ilmiy va ijodiy salohiyatini ochib berish;

Tabiiy va aniq fanlarni chuqur o‘rganish, xorijiy tillar, muhandislik va axborot texnologiyalarini o‘zlashtirishni tashkil qilish, o‘quvchilarning innovatsion g‘oyalari va ishlanmalarini rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish; O‘quvchilarni o‘qitish va ular bilimni baholashning zamonaviy uslublarini, shuningdek ta’lim dasturlarining integratsiyalashuviga asoslangan o‘qitishning fanlararo yondashuvini joriy qilish va keyinchalik ijobiy tajribani respublika xalq ta’limi tizimiga tatbiq etish;

O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish, ularda yetakchilik ko‘nikmalari va notiqlik san’atini rivojlantirish, tanqidiy fikrlash, axborotni izlash, tahlil qilish va qayta ishlash, olingan bilimlarni amaliyotda qo‘llash bo‘yicha malakasini oshirish; O‘quvchilarning umumta’lim fanlari bo‘yicha xalqaro olimpiadalar, tanlovlar va musobaqalarda munosib ishtirokini ta’minlash;

O‘quvchilarda vatanparvarlik va Vatanga muhabbat tuyg‘usini, bag‘rikenglik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat hissini, hayotga qat’iy ishonch va qarashlarni shakllantirish;

O'quv dasturlarining uzluksizligini ta'minlash masalalarida xuddi shu yo'nalishdagi milliy va xorijiy umumiy o'rta va oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish, bitiruvchilarning ilg'or xorijiy oliy o'quv yurtlarida va ularning respublikamizdagi filiallarida o'qishini davom ettirish.

Ijod maktablari — O'zbekistonda tashkil etilgan ixtisoslashtirilgan davlat umumta'lim muassasalari hisoblanadi. 2017-yildan tashkil etila boshlagan til va adabiyotni chuqurlashtirib o'qitishga ixtisoslashtirilgan maktab-internatlar hozirda har bir viloyatlarda faoliyat yuritmoqda. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Prezident ta'lim muassasalari agentligi— tasarrufiga kiradi.

Ijod maktablari tashkil etilishining maqsadi va vazifasi:

- Badiiy adabiyot va ijod sohalariga qiziqadigan, iqtidorli yoshlarni iste'dodni yanada rivojlantirish uchun barcha hududlarda sharoit yaratish.

- Iqtidorli yoshlarga adabiyot, tilshunoslik va chet tilini mukammal o'rgatish. Hozirda respublikada 9 ta ijod maktablari faoliyat ko'rsatyapti. 2025-yilga kelib bu maktablar sonini 33 taga yetkazish rejalashtirilgan.

Jumladan, Muhammadrizo Ogahiy (Xorazm), Is'hoqxon Ibrat (Namangan), Abdulla Qodiriy (Toshkent), Hamid Olimjon va Zulfiya (Jizzax), Ibroyim Yusupov (Qorqalpog'iston Respublikasi), Erkin Vohidov (Farg'ona), Abdulla Oripov (Qashqadaryo), Halima Xudoyberdiyeva (Sirdaryo), Muhammad Yusuf (Andijon).

2019-yilda 3 ta ijod maktabi ochildi. Ogahiy Xivada, Halima Xudoyberdiyeva Gulistonda, Abdulla Qodiriy Toshkentda.

Ijod maktabining umumta'lim maktabidan farqi: Ona tili, adabiyot, chet tillari va ixtisoslik fanlari chuqur o'rgatiladi.

Sinflarda o'quvchilar soni 20 nafarni tashkil etadi (boshqa maktablarda 35 nafar). Individual ishlash uchun sharoit yaratilgan.

Mashhur adiblar, yozuvchilar, shoirlar tomonidan muntazam ravishda master klasslar tashkil etiladi.

Oliy ta'lim muassasalariga biriktiriladi, OTM lar metodik yordam beradi, o'qituvchilar bilan ta'minlaydi.

Ijod maktablari o'quvchilari bo'lajak tarjimon, jurnalist, lingvist olim, shoir, yozuvchi, diplomat bo'lishi bilan bir qatorda, vatanparvarlikni targ'ib qiluvchi kadr bo'lib yetishishadi.